

РЕЗЮМЕ НА НАУЧНИТЕ ТРУДОВЕ

на гл. ас. д-р Александър Савов Порталски,

кандидат за заемане на академична длъжност „доцент“

в ПН 2.2 История и археология, по научната специалност Стара история, обнародван в "Държавен вестник", бр. 63 от 01.08.2025 г., съгл. чл. 80, ал. 3 от Вътрешните правила за развитие на академичния състав в ЮЗУ „Неофит Рилски“.

По отношение на типа на публикациите за участие в конкурса се разграничават:

- една монография;
- една научна студия, публикувана в чуждестранно списание, индексирано в световните бази данни (SCOPUS);
- три студии, публикувани в редактирани колективни томове, едната от които в чужбина;
- една научна статия, публикувана в българско списание, индексирано в световните бази данни (Scopus);
- двадесет и четири научни статии в български и чуждестранни нереферирани списания и сборници с научно рецензиране;
- две учебни помагала – учебник и учебна тетрадка по „История и цивилизации“ за 5 клас.

Монография

А. Порталски, *Балкано-анатолийската общност в древността*, Изд. ПроВиас, София 2025, ISBN 978-619-92562-7-5

Целта и основният принос на монографията е да представи и обобщи многото сходства между археологическите обекти (особено култовите), начина на живот и икономическото поведение на хората в Югоизточна Европа и Мала Азия, като докаже, че тези сходства не са повърхностни или резултат на заемки, а са същностни,

защото местното население в този регион живее в общност, разпознаваема за външния наблюдател.

Първата глава се нарича „В търсене на общността“ и изследва историографски опитите в българската наука да бъде назована тази общност, която изследователите напипват от много десетилетия. Освен Микенска Тракия и Орфическа Тракия са предлагани Трако-фригийска, Трако-хетолувийска, Пеласго-тракийска, Циркумпонтийска и други общности. Най-близо до предложеното схващане е Палеобалкано-западномалоазийската общност, но тя има много по-малък хронологичен обхват. Балкано-анатолийската общност е формулирана като територия със специфична природна среда, в чиято екологична ниша са вписани общества с различна езикова и етническа принадлежност, но с обща икономическа база, от която израства обща култура и на първо място вяра. Общността заема една голяма дъга около Черно море, която започва от двуречието Днепър-Днестър и на южния бряг стига до областта на Трапезунт. В Югоизточна Европа тя включва земите от Черно море до Карпатите, на запад до реките Тиса и Морава и на юг до о. Крит, т.е. земите, традиционни свързвани с траки, илири и елини. В Анатолия, освен описания черноморски бряг, територията се спуска от Троада на юг до Ликия и Киликия, оттам до дн. залив на Анталия и на североизток до затварянето на територията през Мала Азия източно от Трапезунт.

Балкано-анатолийската общност започва да става видима към началото на Ранната бронзова епоха и се проследява през цялата Класическа античност до към VII в. сл.н.е., когато промените и в състава на населението стават много съществени успоредно с християнизацията. Балкано-анатолийската общност се изяснява най-ярко в т.нар. Осеве време (по Карл Ясперс), когато в нея се раждат три съществени иновации, които влияят на нашия живот досега. Най-напред, това е елинският полис. Там гражданите живеят не само без царска власт, но и в реална свобода, включително икономическа. Там се ражда конкуренцията между производители и се формира разбирането за индивидуална свобода, което Европа споделя и до днес. На второ място се появява азбучната писменост, при която се изписват и гласните звуци и с един набор от малко букви може да се изрази всякаква мисъл и то на различни езици. Писмеността престава да бъде тайнство, достъпно за малцина посветени, и грамотността става широко разпространена в полисите, поне за пълноправните свободни мъже. Открива се възможност за развитие и разпространение на научни знания, като някои литературни и философски постижения на общността не са изгубили значение и до днес. На трето място, точно тук се появява монетосеченето, което позволява да се овещества абстрактно всяка стойност, всеки положен труд. Стойността може да се трезорира, пренася и дава мощен тласък на търговията. Също

така държавите вече имат възможност да изчисляват много по-точно данъците, може да се води счетоводство и да се планират вложения в бизнес и за представителни цели.

Втора глава е посветена на природната среда, в която съществува общността. Условието са разгледани не само през популярната схема с климатичните зони на Алисов, но и според по-малките зони, определяни предимно от валежите и температурите, на Кьопен-Гайгер. Така се оказва, че на много малка територия Балкано-анатолийската общност разполага с различни климатични зони, в които може да се отглеждат различни растителни култури и домашни животни. Така се стига до приносни изводи, че за разлика от развитата презморска търговия, насочена към луксозни стоки или стратегически суровини (метали, обсидиан, сол), която се забелязва при големите империи, особено в КБЕ, Балкано-анатолийската общност не се нуждае от имперски обединения и предпочита по-хлабави федеративни структури, защото сама може да задоволи повечето си потребности. Търгува се с почти всичко, на близки разстояния, с по-малка, но сигурна печалба. Това позволява да се зароди и търговско съсловие, независимо от царската власт, по-забележимо в Анатолия и само предполагаемо за Балканите.

В тази глава е анализирана и селищната структура с извода, че тя отговаря на тази, която много по-късно забелязва Фернан Бродел: най-гъсто населени са ниските планински склонове, а не равнините, което вероятно се дължи на маларията. Маларията е подробно разгледана, като се изяснява, че тя е сериозен, но ендемичен проблем за общността и не покосява така масово населението. Здравословния климат и качествената храна позволяват да се поддържа една сравнително многобройна и доста постоянна популация, в която настъпват демографски сризове, но има ресурси за нейното бързо възстановяване. Не се наблюдава свръхпопулация, както при цивилизациите на големите реки, но демографската структура е доста устойчива.

След това е разгледана и транспортната система, която е много удобна и също допринася за активната търговия. На Балканите множество от реките са били плавателни – за това са приведени примери с Марица и притоците ѝ, както и изследването на Тотко Стоянов за района на Хелис, което показва, че гетската столица е била достъпна за доставки по вода. За тази цел жителите на общността се научават да строят многоцелеви плоскодонни или плиткогазеци плавателни съдове. За гръкоезичните извори това са т.нар. „моноксили“, т.е. едноръвки, но зад тях се крият много различни плавателни съдове. Те са най-добре засвидетелствани по северния черноморски бряг, където от руски средновековни текстове са известни множество техни названия, които показват различията и в размера, и във функциите

на тези условно казано лодки. Включено е обаче и описанието на моноксили от Ксенофонт, който пътува с тях по южния бряг на Черно море, както и на тези, с които славяните обсаждат Солун и по море през ранното средновековие. Така става ясно, че „еднодръвка“ може да е само здравият кил на кораба, а нагоре се наковават дъски, които повдигат много бортовете и позволяват пренасянето на над половин тон товар.

Трета глава е посветена на икономическата база на Балкано-анатолийската общност. Тя започва с анализ на полисното и етносното начало, като се доказва, че двете не са антагонистични, а, напротив, отлично се допълват политически и се преплитат много тясно икономически. Приносите тук идват от анализа на новите изследвания на полиса като система, които показват че автаркията и наличието на собствено законодателство съвсем не са задължителни, поне до класическата епоха. Сериозен принос е заключението, че полисът е възможен и жизнен само в средата на тази общност, защото тя е подвластна на регионализъм, няма мощни сили, които да задушат свободните градове, а местните царе и династи ползотворно съжителстват с полисите. Затова и при колонизацията полисите, които са извън Общността, изглеждат по-различно.

Симбиозата е възможна поради единната база и на двата вида общества – ойкосът, разгледан по модела на Макс Вебер. Това е затвореното пространство на рода, което се старае да произведе всичко, от което има нужда, но не е твърде затворено, защото може да си набави различни суровини и храни от съседите. Поради това ойкосът е добра основа и за полисните, и за етносните държави, той може дори да се разположи в града и да се заеме главно със занаятчийско производство, имайки обаче и земя в хората на полиса. Този активен обмен, който често е извън надзора на владетели, техни наместници и полисни аристократи, предполага появата на монетите. Изказана е хипотезата, че монетосеченето възниква вероятно за размяна между частни лица, а царете по-късно забелязват огромната изгода от него и го монополизират. Друго редположение е, че наличието на пробния (или лидийския) камък изисква ранните монети да са от електрон, защото той оставя ясно разпознаваеми следи върху камъка с различен цвят според златното съдържание на тази сплав. Така може да се води монетна търговия и при липса на доверие в емитента. Съответно, щом царската власт монополизира монетосеченето, тя се ползва с пълно доверие и се преминава към много по-лесната изработка на монети от злато и сребро. Царят може да гарантира и стойността на медно-бронзовите монети, които нямат собствена стойност, освен тази, която им дава съответната власт. Така отпада необходимостта от отсичането на малките номинали от електрон с тегло по-малко от половин грам.

В същата глава дългово-финансовата теория на антрополога Дейвид Гребър е приложена към Общността и тя също привежда доводи защо именно тук се заражда монетосеченето.

Четвъртата глава е посветена на друг феномен на Балкано-анатолийската общност – азбучната писменост. Тя също е резултат от обществена необходимост, а не е нечие щастливо хрумване. Това личи от особеностите на ранните анатолийски писмена. Вече се смята за сигурно, че не се появява една, а няколко азбуки – елинската и фригийската са едновременно, а лидийската е засвидетелствана малко по-късно. Налагането на елинския вариант на писмеността изглежда става поради налагането на гръцкия като международен език на търговията, а по-късно и на науката и дипломатията. Това означава, че траки, фриги, лидийци и т.н. не остават нелитературни и неграмотни, а предпочитат да пишат и четат на гръцки, за да ги разбират навсякъде. Особено видимо е това при македоните. На другите езици се пише главно на погребални и култови паметници.

Последната пета глава е посветена на вярата в Балкано-анатолийската общност, като е показано, че на ниското фолклорно ниво тази вяра е почти идентична от двете страни на Проливите. Въпросът с орфизма и евентуалното му разпространение в Анатолия остава открит, но акцентът е поставен повече върху неговата социална функция – вяра, която може да обоснове правото на власт. Теорията на хетеротопиите на Мишел Фуко е представена през изследванията на Иван Маразов, при което се вижда за пореден път сходството в представите в Мала Азия и Югоизточна Европа. След това са представени и няколко конкретни примера. Напредването на археологията на Крит предоставя възможност за паралелно разглеждане на две хипотетично царски светилища в планините над Кносос – скалното светилище над вилата/селище, което сега е под днешното село Ахарнес, и пещерата Идеон Андрон (с друго име Псилоритис, в която се вярва, че Рея е крила Зевс) над вилата/селище Зоминтос. И двата обекта са били много почитани и подлежат на много удобен „орфически“ анализ. Вероятно двата обекта впоследствие започват да се сливат в представата за единното светилище, което трябва да има както скалновсечена, така и пещерна част, дори да е загатната само като навес.

Представен е анализ на друго, чисто пещерно светилище с оракул. Това е „входът към Хадес“ до Хераклея Понтийска. Този обект досега никога не е разглеждан в светлината на епическия текст на Квинт от Смирна, който пресъздава ситуацията толкова точно, че е много вероятно лично да е бил там. Възможността такова светилище да се сравни с текстово описание и с намекнатите възможни култови практики дава различни резултати. Например често намираните в такива светилища тежести за станове може да се свържат с описанието на Квинт, че там

наистина имало действащи станове. Следователно и на такива места може да е жива познатата от Елада практика да се тъче свещена дреха и с нея да се облича божеството.

Заклучението представя богатите възможности, които предлага осъзнаването на тази общност. Те са главно по две линии. Едната е възможността обекти и процеси, познати от Анатолия, да се търсят и предполагат и в Югоизточна Европа, както и обратното. Така например информацията, получена от пещерата край Хераклея, може да се използва и при анализ на такова светилище в Родопите или в Средна Гърция. Другата възможност дава т.нар. „спирална ретроспекция“, при която информацията за стопански и демографски процеси от по-късни периоди може да се отнесе към древността. Това е допустимо само при прединдустриални общества, за които се предполага такава общност и няма съществени промени в климата. Така може да се окаже, че османските извори могат да ни дадат много информация за живота през античността.

Други научни публикации по проблемни кръгове:

1. „Драконовите къщи“ – това са особени култови сгради, примери за ранна култова архитектура, която обаче много се различава от типичните гръцки храмове. Същевременно употребата им продължава до римската епоха, макар мнозина специалисти да ги смятат за сгради на пастири (*От „хероона“ край Лефканди до „драконовите къщи“ – архитектурни следи от прехода от къснобронзова към ранножелязна епоха на остров Евбея, Драконовите къщи на остров Евбея*). Тези обекти са напълно непознати в българската историография.

2. Тракийски култови обекти, пример за култова приемственост. Към тази група се отнася студията в реферирано издание и към момента най-прегледания в интернет текст на автора (*The Monastery near Kiyıköy in European Turkey*). Тук анализът е направен в духа на паралелите в Балкано-анатолийската общност и дава достатъчно приносен резултат. Същата методика е използвана и в други статии, които са резултат на последователни експедиции в Гърция и Турция, в които авторът участва (*The Sumela Monastery Near Trabzon, an Important Pre-Christian Cult Site; Presumed Rock Sanctuary on the Territory of the Ancient Settlement of Kotyora; A Rock-Cut Object in the Arctonnesos (Apoll. Rhod. Argonaut. I, 961-1102)*). Методиката на наблюдение също беше оформена в научен текст (*Български теренни изследвания по тракология в Турция и Гърция 2003-2011 г.*).

3. История на Западна Мала Азия с акцент върху Лидия. Тук заниманията на кандидата започват още преди написването на дисертацията му за ОНС „доктор“,

посветена на историята на лидийско-гръцките взаимоотношения, и продължават до сега. Тези занимания доведоха до идеята за Балкано-анатолийската общност, защото показват многото прилики и в икономическото и държавно развитие на анатолийските народи (*Данни за социалната структура на стационарните общества в Западна Мала Азия през XII – VI в. пр.Хр.* (част I и II); *Лидия и Гърция – границата между два свята*; *Nachrichten über den Lydienkönig Gyges – Versuch einer neuer Interpretation*; „*Не ме е грижа никак за златото на Гигес...*“ *Опит за интерпретация на сведенията за един лидийски цар*; *Lydia, Miletus and Athens at the Thracian Chersonesus*; *Природни условия, демография и социална структура в Западна Мала Азия и Източните Балкани през първото хил. пр.Хр.*). В тази група влизат и другите две най-търсени статии от включените в списъка. Едната интерпретира мащабната колонизация на Милет не като изцяло негово дело, а като дирижирано от Лидия овладяване на важни опорни пунктове, за да спре пиратските набези откъм северния бряг на Мраморно и Черно море (*Colonisation of Miletus in the Propontis and Pontus – the view from Sardis*). Другата е сред най-сполучливите опити към момента да се съгласува източната и елинската хронология на лидийските царе, при което се коригират някои уж твърдо установени хронологични опорни точки (*Chronology of the Lydian dynasties*).

4. Районът на Странджа и т.нар. Тракийска Делта. Тези публикации са резултат от провеждането на Летен университет в Странджа, при което много обекти са били наблюдавани лично. Това се отнася на първо място за Салмидесос, практически непознато до 90-те години селище, както и анализ на писмени извори, свързани с Босфора. Крайното заключение е, че там изглежда съществува протодържавата на тракийския цар Финей, наречена Салмидесос, но той резидира във Финопотис и съвсем не е толкова благосклонен към аргонавтите според някои алтернативни версии на мита (*The Thracian City of Salmydessos: Eastern Gateway to the Bosphorus; Hellespontus, the Thracian Bosphorus and Information Related to Thracians on Their Coasts during the First Half of the First Millennium BC*; *Дионисий Византийски – ценен извор за географията и историята на Босфора в древността*; *Финей, аргонавтите и проникването на елините в Понта*; *Югоизточна Тракия – между Салмидесос, Бизантион и Тракийския Херсонес*; *Салмидесос - древное святилище и столица фракийских царей*; *Salmydessos Reconsidered*).

Другите предложени статии са резултат на страничните интереси на кандидата, но имат приноси както за изясняването на проникването на винопроизводството в бита и култа на Балканите, така и за възможния смисъл на думата потис в Омировия епос: селище, от което идва цар, без значение как изглежда самото селище и колко е голямо.

Списък на научните трудове:

„Лидия и гръцкият свят – културно-исторически връзки и взаимодействия през първата половина на I хил. пр.Хр.“, Изд. ПроВиас, София 2025, ISBN 978-619-92562-6-8

Статии и доклади, публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация:

Alexandar Portalsky, Palaeobalkan-Westanatolian Community – Explanation and Territorial Scope. - ÉTUDES BALKANIQUES, 2019, LV, 3, 593-611. ISSN 0324-1645

Статии и доклади, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томове:

1. А. Порталски, Лидия и Гърция – границата между два свята. – К. Грозев (ред.), Границата в историята, „ИФ-94“ – „ЛиК“, 1999, ISBN 954-607-237-0

2. А. Порталски, Данни за социалната структура на стационарните общества в Западна Мала Азия през XII – VI в. пр.Хр. (част I). – К. Бошнаков, Д. Ботева (ред.), Jubilaeus V: In honorem Prof. Dr. Margaritae Tacheva, София Унив. изд. “Св. Охридски” 2002, 334-341. ISBN: 954-07-1674-8

3. А. Порталски, Данни за социалната структура на стационарните общества в Западна Мала Азия през XII – VI в. пр.Хр. (част II). – Власт и социум. In honorem Prof. Margaritae Tacheva, Благоевград, ЮЗУ „Неофит Рилски“ 2003, 55-70. ISBN: 954-680-272-7

4. A. Portalsky, Nachrichten über den Lydienkönig Gyges – Versuch einer neuer Interpretation. – Thracia 13. Studia in memoriam Velizari Velkov, БАН – Нов български университет, София 2000, ISBN: 954-857-062-9

5. А. Порталски, Една хипотеза за значението на думата polis у Омир. – Годишник на департамент “Средиземноморски и Източни изследвания”, том 1(2002), Академични четения в чест на проф. Златозара Гочева. Съставител: Теодор Леков. НБУ, София, 2003, 113-115. ISBN 954-535-320-1

6. А. Порталски, „Не ме е грижа никак за златото на Гигес...“ Опит за интерпретация на сведенията за един лидийски цар. – История, образование, континуитет и промяна. Сборник в чест на проф. Йордан Шопов, УИ „Неофит Рилски“, Благоевград 2003, 32-42. ISBN 954-680-272-7

7. A. Portalsky, Salmydessos Reconsidered. - K. Jordanov, K. Porozhanov et al. (eds.), Thracia 16. In Honour of 10th congress of Thracology Greece 2005. Institute of Thracology, Sofia 2005, 35-44. ISSN 0204-9872
8. A. Portalsky, Lydia, Miletus and Athens at the Thracian Chersonesus. – Thracia XVII. In Honour of Ciril Yordanov's 60th Anniversary, Institute of thracology, Sofia 2007, 123-134. ISSN 0204-9872
9. А. Порталски, Салмидесс - древное святилище и столица фракийских царей. – Управление и образование, Университет „Проф. д-р Асен Златаров“, Бургас. Факултет за обществени науки, том IV (3), 2008, 276-279. ISSN 1312-6121
10. А. Порталски, Югоизточна Тракия – между Салмидесос, Бизантион и Тракийския Херсонес. – Управление и образование, Университет „Проф. д-р Асен Златаров“, Бургас, том 6 (4), 2010, 11-16. ISSN 1312-6121
11. А. Порталски, Финей, аргонавтите и проникването на елините в Понта. – Studia Classica Serdicensia, том I. Musarum semper amator в чест на 60-годишнината на проф. Димитър Бояджиев, СУ „Св. Климент Охридски“, София 2010, 581-586. ISBN 978-954-07-3033-2
12. K. Porozhanov, A. Portalsky. A Rock-Cut Object in the Arctonnesos (Apoll. Rhod. Argonaut. I, 961-1102). – Megalithic Monuments and Cult Practices. Proceedings of the Symposium (Blagoevgrad, 11-14 October 2012). Neofit Rilski Univ. Press, Blagoevgrad 2012, 58-61. ISBN 954-680-859-2
13. К. Порожанов, А. Порталски. Български теренни изследвания по тракология в Турция и Гърция 2003-2011 г. – Право, управление и медии през XXI век. Юбилеен сборник по случай 20-годишнината на Правно-историческия факултет, Благоевград 2012, 537-547.
14. A. Portalsky, Ancient Balkan Wines. – SPA and Wine – International Tourist Forum, Sandanski (Bulgaria) and Corfu (Grece), 16-20.10.2014, SWU “Neofit Rilski” Publ. House, Blagoevgrad 2014.
15. А. Порталски, Драконовите къщи на остров Евбея. – Управление и образование, Университет „Проф. д-р Асен Златаров“, Бургас, том XIII (4), 2017, 63-70. ISSN 13126121
16. А. Порталски. Дионисий Византийски – ценен извор за географията и историята на Босфора в древността. – Е. Паунов, Св. Филипова (съст.), НРАКЛЕОУΣ ΣΩΤΗΡΟΣ ΘΑΣΙΩΝ. Изследвания в чест на Иля Прокопов от приятелите и учениците

му по случай неговата 60-годишнина. РИМ-Кюстендил, ЮЗУ „Неофит Рилски“, БМК. Фабер, Велико Търново 2012, 729-742. ISBN 978-954-400-717-1

17. A. Portalsky, Hellespontus, the Thracian Bosphorus and Information Related to Thracians on Their Coasts during the First Half of the First Millennium BC. - Proceedings of the 12th International Congress of Thracology: the Thracians and their Neighbors in the bronze and Iron ages, Târgoviște, 10th-14th September 2013. Vol. 1: Settlements, fortresses, artifacts, Târgoviște: Cetatea de Scaun, 2013, 321-325. ISBN vol. I 978-606-537-207-8

18. К. Порожанов, В. Китанов, А. Порталски. Древните вина – произход и употреба. - Journal of Mountain Agriculture on the Balkans, 2017, 20 (4), 186-200. ISSN 1311-0489 (Print), ISSN 2367-8364 (Online)

19. К. Порожанов, В. Китанов, А. Порталски. Лозарство и вино на траките. - Journal of Mountain Agriculture on the Balkans, 2017, 20 (4), 186-200. ISSN 1311-0489 (Print), ISSN 2367-8364 (Online)

20. A. Portalsky, The Thracian City of Salmydessos: Eastern Gateway to the Bosphorus. - Mustafa H. Sayar (Ed.), Eleventh International Congress of Thracology, Istanbul, 8th-12th November, 2010. Istanbul 2013.

21. A. Portalsky. Colonisation of Miletus in the Propontis and Pontus – the view from Sardis. - G. Tsetskhladze, A. Avram and J. Hargrave (Eds.), The Greeks and Romans in the Black Sea and the Importance of the Pontic Region for the Graeco-Roman World (7th century BC-5th century AD): 20 Years On (1997-2017). Proceedings of the Sixth International Congress on Black Sea Antiquities (Constanța – 18-22 September 2017), Archaeopress Publishing Ltd, Oxford 2021, 42-47. ISBN 978-1-78969-758-2

22. А. Порталски, Палеобалкано-западноанатолийската общност - необходимият термин. – В. Лозанова, А. Порталски (ред.), Thracia XXIII. Thraco-Anatolica. Сборник в чест на 65-годишнината на проф. Калин Порожанов, д-р, д.н. БАН – ИБЦТ, София 2018, 101-116. ISSN: 0204-9872

23. К. Porozhanov, A. Portalsky. Presumed Rock Sanctuary on the Territory of the Ancient Settlement of Kotyora. – D. Spasova, A. Genov (eds.), Megalithic Monuments and Cult Practices. Proceedings of the Third International Symposium (Blagoevgrad, 8-9 September 2020). Neofit Rilski Univ. Press, Blagoevgrad 2020, 37-45. ISBN 978-954-00-0247-7

24. A. Portalsky, The Sumela Monastery Near Trabzon, an Important Pre-Christian Cult Site. - G. Tsetskhladze, J. Hargrave, M. Manoledakis (eds.), The Black Sea: Hub of Peoples and Cultures (8th Century BC–5th/6th Century AD). PROCEEDINGS OF THE SEVENTH

INTERNATIONAL CONGRESS ON BLACK SEA ANTIQUITIES (THESSALONIKI, 26–30 SEPTEMBER 2022. Archaeopress Publishing Ltd 2025, 74-82. ISBN 978-1-80327-933-6

Студии, публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация:

Alexandar Portalsky, Mariya Bagasheva, The Monastery near K1yıköy in European Turkey. - Studia Ceranea 13, 2023, p. 653–680. <https://doi.org/10.18778/2084-140X.13.41>

Студии, публикувани в нереперирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томове:

1. А. Порталски, Природни условия, демография и социална структура в Западна Мала Азия и Източните Балкани през първото хил. пр.Хр. – ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ. Сборник в памет на проф. Димитър Попов. УИ „Св. Климент Охридски“, София 2016, 322-341. ISBN 978-954-07-4158-1

2. А. Порталски. От „хероона“ край Лефканди до „драконовите къщи“ – архитектурни следи от прехода от къснобронзова към ранножелязна епоха на остров Евбея. – Хр. Попов, Ю. Цветкова (съст.), KRATISTOS. Сборник в чест на проф. Петър Делев, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Исторически факултет; Национален археологически институт с музей – БАН, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, София 2017, 228-251. ISBN 978-954-07-4309-7

3. A. Portalsky, Chronology of the Lydian dynasties. – E. Laflı and G. Labarre (eds.) Studies on the history and archaeology of Lydia from the Early Lydian period to Late Antiquity. Collection Institut des Sciences et Techniques de l'Antiquité, Presses universitaires de Franche-Comté, 2023, 57-76

SUMMARY OF SCIENTIFIC WORKS

of Chief Assistant Dr. Alexandar Savov Portalsky,

candidate for the academic position of "Associate Professor"

in professional field 2.2 History and Archaeology, in the scientific specialty Ancient History, published in the "State Gazette", issue 63 of 01.08.2025,

in accordance with art. 80, para. 3 of the Internal Rules for the Development of the Academic Staff at the South-West University "Neofit Rilski".

Regarding the type of publications for participation in the competition, the following are distinguished:

- one monograph;
- one scientific study published in a foreign journal indexed in the world databases (SCOPUS);
- three studies published in edited collective volumes, one of which abroad;
- one scientific article published in a Bulgarian journal indexed in the world databases (Scopus);
- twenty-four scientific articles in Bulgarian and foreign non-refereed journals and collections with scientific review;
- two teaching aids – a textbook and a workbook on "History and Civilizations" for grade 5.

Monograph

A. Portalsky, The Balkan-Anatolian Community in Antiquity, Ed. ProVias, Sofia 2025, ISBN 978-619-92562-7-5

The aim and main contribution of the monograph is to present and summarise the many similarities between archaeological sites (especially cult ones), the way of life and the economic behaviour of the people in Southeastern Europe and Asia Minor, by proving that these similarities are not superficial or the result of borrowings, but are essential, because the local population in this region lives in a community recognizable to the outside observer.

The first chapter is called "In Search of Community" and examines the historiographical attempts in Bulgarian science to name this community, which researchers have been groping for many decades. In addition to Mycenaean Thrace and Orphic Thrace, Thracian-Phrygian, Thracian-Hittite-Luwian, Pelasgo-Thracian, Circumpontic and other communities have been proposed. The closest to the proposed

concept is the Palaeobalkan-Westanatolian community, but it has a much smaller chronological scope. The Balkan-Anatolian community is formulated as a territory with a specific natural environment, in whose ecological niche are inscribed societies with different linguistic and ethnic affiliation, but with a common economic base, from which a common culture and, first of all, faith grows. The community occupies a large arc around the Black Sea, which begins from the Dnieper-Dniester region and on the southern coast reaches the region of Trapezus. In Southeast Europe it includes the lands from the Black Sea to the Carpathians, to the west to the Tisza and Morava rivers and to the south to the island of Crete, i.e. the lands traditionally associated with the Thracians, Illyrians and Hellenes. In Anatolia, apart from the described Black Sea coast, the territory descends from the Sea of Marmora to the Troad south to Lycia and Cilicia, from there to the southern Gulf of Antalya and northeast to the closure of the territory through Asia Minor east of Trebizond.

The Balkan-Anatolian community began to become visible at the beginning of the Early Bronze Age and is traced throughout Classical Antiquity until the 7th century AD, when changes in the composition of the population became very significant in parallel with Christianization. The Balkan-Anatolian community manifested itself most vividly in the so-called Axial Age (according to Karl Jaspers), when three significant innovations were born in it that have influenced our lives to present day. First of all, this is the Hellenic polis. There, citizens lived not only without royal power, but also in real freedom, including economic. There, competition between producers was born and the understanding of individual freedom was formed, which Europe shares to this day. Second, alphabetic writing appeared, in which vowel sounds were also written and with a set of a few letters any thought could be expressed, and in different languages. Writing ceased to be a mystery accessible to a few initiates, and literacy became widespread in the policies, at least for fully fledged free men. An opportunity was opened for the development and dissemination of scientific knowledge, and some literary and philosophical achievements of the community have not lost their significance to present day. Thirdly, it was here that coinage appeared, which allowed any value, any labor, to be abstractly materialized. Value could be hoarded, transferred, and gave a powerful impetus to trade. States also now had the opportunity to calculate taxes much more accurately, keep accounts, and plan investments in business and for representational purposes.

The second chapter is devoted to the natural environment in which the community existed. The conditions were examined not only through the popular scheme of Alisov's climatic zones, but also according to the smaller zones, determined mainly by precipitation and temperature, of Köppen-Geiger. Thus, it turns out that on a very small territory, the Balkan-Anatolian community has different climatic zones in which different crops and domestic animals can be grown. This leads to the useful conclusion that, unlike the developed overseas trade, aimed at luxury goods or strategic raw materials (metals, obsidian, salt), which is noticeable in the large empires, the Balkan-Anatolian community does not need imperial unions and prefers federative structures,

because it can satisfy most of its needs on its own. It trades in almost everything, at close distances, with a smaller but certain profit. This allows for the emergence of a merchant class, independent of the royal power, more noticeable in Anatolia and only assumed for the Balkans.

This chapter also analyzes the settlement structure, concluding that it corresponds to what Fernand Braudel noticed much later: the low mountain slopes are the most densely populated, not the plains, which is probably due to malaria. Malaria is examined in detail, clarifying that it is a serious but endemic problem for the community and does not kill the population en masse. The healthy climate and quality food allow for the maintenance of a relatively large and fairly constant population, in which demographic collapses occur, but there are resources for its rapid recovery. There is no overpopulation, as in the civilizations of the great rivers, but the demographic structure is quite stable.

Then the transport system is examined, which is very convenient and also contributes to active trade. In the Balkans, many rivers were navigable - examples of this are given with the Maritsa and its tributaries, as well as Totko Stoyanov's study of the Helis region, which shows that the Getic capital was accessible for supplies by water. For this purpose, the inhabitants of the community learned to build multi-purpose flat-bottomed or shallow-draft vessels. For Greek-speaking sources, these are the so-called "monoxyla", i.e. single-hulled, but behind them lie many different vessels. They are best attested along the northern Black Sea coast, where many of their names are known from Russian medieval texts, which show the differences in both the size and the functions of these boats, so to speak. However, the description of monoxyles by Xenophon, who traveled with them along the southern coast of the Black Sea, as well as those with which the Slavs besieged Thessaloniki and by sea during the early Middle Ages, is also included. Thus, it becomes clear that a "single-decker" can only be the sturdy keel of the ship, and boards are nailed to the top, which raise the sides a lot and allow the carrying of over half a ton of cargo.

The third chapter is devoted to the economic basis of the Balkan-Anatolian community. It begins with an analysis of the *polis* and the *ethnic* principle, proving that the two are not antagonistic, but, on the contrary, perfectly complement each other politically and are very closely intertwined economically. The contributions here come from the analysis of new studies of the polis as a system, which show that autarky and the presence of its own legislation are not at all mandatory, at least until the classical era. A serious contribution is the conclusion that the polis is possible and viable only in the midst of this community, because it is subject to regionalism, there are no powerful forces that can stifle the free cities, and local kings and dynasties fruitfully coexist with the polis. That is why, during colonization, the polises that are outside the Community look different.

Symbiosis is possible due to the single basis of both types of societies – the *oikos*, considered according to the model of Max Weber. This is the closed space of the clan,

which tries to produce everything it needs, but is not too closed, because it can obtain various raw materials and food from its neighbors. Therefore, the *oikos* is a good basis for both polis and ethnic states; it can even be located in the city and mainly engage in craft production, but also have land in the *chora* of the polis. This active exchange, which is often beyond the supervision of rulers, their governors and polis aristocrats, suggests the appearance of coins. It has been hypothesized that coinage probably arose for exchange between private individuals, and the kings later noticed the enormous benefits of it and monopolized it. Another hypothesis is that the presence of the touchstone (or Lydian stone) requires that the early coins be made of electrum, because it leaves clearly recognizable traces on the stone of different colors according to the gold content of this alloy. Thus, coin trade can be conducted even in the absence of trust in the issuer. Accordingly, once the royal power monopolized coinage, it enjoyed full trust and the much easier production of gold and silver coins was switched to. The king could also guarantee the value of copper-bronze coins, which had no intrinsic value, except for that given to them by the respective power. Thus, the need for minting small denominations of electrum weighing less than half a gram was eliminated.

In the same chapter, the debt-financial theory of the anthropologist David Graeber is applied to the Community and it also provides arguments as to why coinage originated here.

The fourth chapter is devoted to another phenomenon of the Balkan-Anatolian community – alphabetic writing. It was also the result of a social necessity, and not someone's lucky idea. This is evident from the peculiarities of the early Anatolian writings. It is now considered certain that not one, but several alphabets appeared – the Hellenic and Phrygian were simultaneous, and the Lydian was attested a little later. The imposition of the Hellenic version of the script seems to have occurred due to the imposition of Greek as the international language of trade, and later of science and diplomacy. This means that Thracians, Phrygians, Lydians, etc. did not remain unilliterate and illiterate, but preferred to write and read in Greek in order to be understood everywhere. This is especially visible among the Macedonians. Other languages were written mainly on funerary and cult monuments.

The last fifth chapter is devoted to the belief in the Balkan-Anatolian community, showing that at the folklore level this belief is almost identical on both sides of the Straits. The question of Orphism and its possible spread in Anatolia remains open, but the emphasis is placed more on its social function – a belief that can justify the right to power. Michel Foucault's theory of heterotopias is presented through the research of Ivan Marazov, which once again shows the similarity in the ideas in Asia Minor and Southeast Europe. Then several specific examples are presented. The progress of the archaeology of Crete provides an opportunity for a parallel examination of two hypothetical royal sanctuaries in the mountains above Knossos – the rock sanctuary above the villa/settlement, which is now under the present-day village of Acharnes, and the cave of Ideon Andron (also called Psiloritis, in which it is believed that Rhea hid

Zeus) above the villa/settlement of Zominthos. Both sites were highly venerated and are subject to a very convenient “Orphic” analysis. It is likely that the two sites subsequently began to merge into the idea of a single sanctuary, which must have had both a rock-cut and a cave part, even if it was only hinted at as a canopy.

An analysis of another, purely cave sanctuary with an oracle is presented. This is the “entrance to Hades” near Heraclea Pontica. This site has never been considered in the light of the epic text of Quintus of Smyrna, which recreates the situation so accurately that it is very likely that he was there himself. The possibility of comparing such a sanctuary with a textual description and with the possible cult practices hinted at gives different results. For example, the loom weights often found in such sanctuaries can be linked to Quintus’ description that there were indeed operating looms there. Therefore, the practice known from Hellas of weaving a sacred garment and dressing the deity with it may be alive in such places.

The conclusion presents the rich possibilities offered by the awareness of this community. They are mainly along two lines. One is the possibility that objects and processes known from Anatolia can be sought and assumed in Southeastern Europe, and vice versa. For example, the information obtained from the cave near Heraclea can also be used in the analysis of such sanctuaries in the Rhodope Mountains or in Central Greece. The other possibility is the so-called “spiral retrospection”, in which information about economic and demographic processes from later periods can be referred to antiquity. This is permissible only in pre-industrial societies for which such a community is assumed and there are no significant changes in the climate. Thus, it may turn out that Ottoman sources can give us a lot of information about life in antiquity.

Other scientific publications by problem areas:

1. “Dragon houses” – these are special cult buildings, examples of early cult architecture, which, however, differs greatly from typical Greek temples. At the same time, their use continued until the Roman era, although many specialists consider them to be shepherds’ buildings (*From the “heroon” near Lefkandi to the “dragon houses” – architectural traces of the transition from the Late Bronze to the Early Iron Age on the island of Euboea, The Dragon Houses on the Island of Euboea*). These sites are completely unknown in Bulgarian historiography.

2. Thracian cult sites, an example of cult continuity. The study in a refereed edition and the author’s most viewed text on the Internet at the moment (*The Monastery near Kıyıköy in European Turkey*) belongs to this group. Here, the analysis is made in the spirit of the parallels in the Balkan-Anatolian community and gives a sufficiently useful result. The same methodology was used in other articles, which are the result of successive expeditions in Greece and Turkey, in which the author participated (*The Sumela Monastery Near Trabzon, an Important Pre-Christian Cult Site; Presumed Rock Sanctuary on the Territory of the Ancient Settlement of Kotyora; A Rock-Cut Object in the Arctonnesos (Apoll. Rhod. Argonaut. I, 961-1102)*). The observation methodology

was also formulated in a scientific text (*Bulgarian Field Research in Thracology in Turkey and Greece 2003-2011*).

3. History of Western Asia Minor with an emphasis on Lydia. Here, the candidate's activities began even before writing his PHD dissertation, dedicated to the history of Lydian-Greek relations, and continue to present day. These studies led to the idea of the Balkan-Anatolian community, because they show the many similarities in the economic and state development of the Anatolian peoples (*Data on the social structure of stationary societies in Western Asia Minor in the 12th – 6th centuries BC (parts I and II)*; *Lydia and Greece – the border between two worlds*; *Nachrichten über den Lydienkönig Gyges – Versuch einer neuer Interpretation*; “I don’t care at all about the gold of Gyges...” *An attempt to interpret the information about a Lydian king*; *Lydia, Miletus and Athens at the Thracian Chersonesus*; *Natural conditions, demography and social structure in Western Asia Minor and the Eastern Balkans through h first millennium BC*). This group also includes the other two most sought-after articles included in the list. One interprets the large-scale colonization of Miletus not as entirely his work, but as a Lydian-directed capture of important strongholds in order to stop pirate raids from the northern coast of the Marmara and Black Seas (*Colonisation of Miletus in the Propontis and Pontus – the view from Sardis*). The other is among the most successful attempts to date to reconcile the Eastern and Hellenic chronology of the Lydian kings, in which some supposedly firmly established chronological strongholds are corrected (*Chronology of the Lydian dynasties*).

4. The Strandzha region and the so-called Thracian Delta. These publications are the result of the Summer Universities in Strandzha, during which many sites were observed in person. This applies first of all to Salmidessos, a settlement practically unknown until the 1990s, as well as an analysis of written sources related to the Bosphorus. The final conclusion is that there seems to have been a proto-state of the Thracian king Phineus, called Salmydessos, but he resided in Finopolis and was not at all as favorable to the Argonauts as some alternative versions of the myth (*The Thracian City of Salmydessos: Eastern Gateway to the Bosphorus*; *Hellespontus, the Thracian Bosphorus and Information Related to Thracians on Their Coasts durin the First Half of the First Millenium BC*; *Dionysius of Byzantium – a valuable source for the geography and history of the Bosphorus in antiquity*; *Phineus, the Argonauts and the penetration of the Hellenes into Pontus*; *Southeast Thrace – between Salmydessos, Byzantium and the Thracian Chersonese*; *Salmydessos - an ancient sanctuary and capital of the Thracian kings*; *Salmydessos Reconsidered*).

The other proposed articles are the result of the candidate's side interests, but they contribute both to clarifying the penetration of winemaking into the everyday life and cult of the Balkans, and to the possible meaning of the word polis in the Homeric epic: a settlement from which a king comes, regardless of what the settlement itself looks like and how large it is.

List of suggested publications:

„Лидия и гръцкият свят – културно-исторически връзки и взаимодействия през първата половина на I хил. пр.Хр.“, Изд. ПроВиас, София 2025, ISBN 978-619-92562-6-8

Alexandar Portalsky, Palaeobalkan-Westanatolian Community – Explanation and Territorial Scope. - ÉTUDES BALKANIQUES, 2019, LV, 3, 593-611. ISSN 0324–1645

А. Порталски, Лидия и Гърция – границата между два свята. – К. Грозев (ред.), Границата в историята, „ИФ-94“ – „ЛиК“, 1999, ISBN 954-607-237-0

А. Порталски, Данни за социалната структура на стационарните общества в Западна Мала Азия през XII – VI в. пр.Хр. (част I). – К. Бошнаков, Д. Ботева (ред.), Jubilaeus V: In honorem Prof. Dr. Margaritae Tacheva, София Унив. изд. “Св. Охридски” 2002, 334-341. ISBN: 954-07-1674-8

А. Порталски, Данни за социалната структура на стационарните общества в Западна Мала Азия през XII – VI в. пр.Хр. (част II). – Власт и социум. In honorem Prof. Margaritae Tacheva, Благоевград, ЮЗУ „Неофит Рилски“ 2003, 55-70. ISBN: 954-680-272-7

A. Portalsky, Nachrichten über den Lydienkönig Gyges – Versuch einer neuer Interpretation. – Thracia 13. Studia in memoriam Velizari Velkov, БАН – Нов български университет, София 2000, ISBN: 954-857-062-9

А. Порталски, Една хипотеза за значението на думата polis у Омир. – Годишник на департамент “Средиземноморски и Източни изследвания”, том 1(2002), Академични четения в чест на проф. Златозара Гочева. Съставител: Теодор Леков. НБУ, София, 2003, 113-115. ISBN 954-535-320-1

А. Порталски, „Не ме е грижа никак за златото на Гигес...“ Опит за интерпретация на сведенията за един лидийски цар. – История, образование, континуитет и промяна. Сборник в чест на проф. Йордан Шопов, УИ „Неофит Рилски“, Благоевград 2003, 32-42. ISBN 954-680-272-7

A. Portalsky, Salmydessos Reconsidered. - K. Jordanov, K. Porozhanov et al. (eds.), Thracia 16. In Honour of 10th congress of Thracology Greece 2005. Institute of Thracology, Sofia 2005, 35-44. ISSN 0204-9872

A. Portalsky, Lydia, Miletus and Athens at the Thracian Chersonesus. – Thracia XVII. In Honour of Ciril Yordanov's 60th Anniversary, Institute of thracology, Sofia 2007, 123-134. ISSN 0204-9872

А. Порталски, Салмидесс - древное святилище и столица фракийских царей. – Управление и образование, Университет „Проф. д-р Асен Златаров“, Бургас. Факултет за обществени науки, том IV (3), 2008, 276-279. ISSN 1312-6121

А. Порталски, Югоизточна Тракия – между Салмидесос, Бизантион и Тракийския Херсонес. – Управление и образование, Университет „Проф. д-р Асен Златаров“, Бургас, том 6 (4), 2010, 11-16. ISSN 1312-6121

А. Порталски, Финей, аргонавтите и проникването на елините в Понта. – *Studia Classica Serdicensia*, том I. *Musarum semper amator* в чест на 60-годишнината на проф. Димитър Бояджиев, СУ „Св. Климент Охридски“, София 2010, 581-586. ISBN 978-954-07-3033-2

K. Porozhanov, A. Portalsky. A Rock-Cut Object in the Arctonnesos (Apoll. Rhod. Argonaut. I, 961-1102). – *Megalithic Monuments and Cult Practices. Proceedings of the Symposium* (Blagoevgrad, 11-14 October 2012). Neofit Rilski Univ. Press, Blagoevgrad 2012, 58-61. ISBN 954-680-859-2

К. Порожанов, А. Порталски. Български теренни изследвания по тракология в Турция и Гърция 2003-2011 г. – Право, управление и медии през XXI век. Юбилеен сборник по случай 20-годишнината на Правно-историческия факултет, Благоевград 2012, 537-547.

A. Portalsky, Ancient Balkan Wines. – SPA and Wine – International Tourist Forum, Sandanski (Bulgaria) and Corfu (Grece), 16-20.10.2014, SWU “Neofit Rilski” Publ. House, Blagoevgrad 2014.

А. Порталски, Драконовите къщи на остров Евбея. – Управление и образование, Университет „Проф. д-р Асен Златаров“, Бургас, том XIII (4), 2017, 63-70. ISSN 13126121

А. Порталски. Дионисий Византийски – ценен извор за географията и историята на Босфора в древността. – Е. Паунов, Св. Филипова (съст.), *ΗΡΑΚΛΕΟΥΣ ΣΩΤΗΡΟΣ ΘΑΣΙΩΝ*. Изследвания в чест на Иля Прокопов от приятелите и учениците му по случай неговата 60-годишнина. РИМ-Кюстендил, ЮЗУ „Неофит Рилски“, БМК. Фабер, Велико Търново 2012, 729-742. ISBN 978-954-400-717-1

A. Portalsky, Hellespontus, the Thracian Bosphorus and Information Related to Thracians on Their Coasts during the First Half of the First Millenium BC. - *Proceedings of the 12th International Congress of Thracology: the Thracians and their Neighbors in the bronze and Iron ages*, Târgoviște, 10th-14th September 2013. Vol. 1: Settlements, fortresses, artifacts, Târgoviște: Cetatea de Scaun, 2013, 321-325. ISBN vol. I 978-606-537-207-8

К. Порожанов, В. Китанов, А. Порталски. Древните вина – произход и употреба. - *Journal of Mountain Agriculture on the Balkans*, 2017, 20 (4), 186-200. ISSN 1311-0489 (Print), ISSN 2367-8364 (Online)

К. Порожанов, В. Китанов, А. Порталски. Лозарство и вино на траките. - *Journal of Mountain Agriculture on the Balkans*, 2017, 20 (4), 186-200. ISSN 1311-0489 (Print), ISSN 2367-8364 (Online)

A. Portalsky, The Thracian City of Salmydessos: Eastern Gateway to the Bosphorus. - Mustafa H. Sayar (Ed.), Eleventh International Congress of Thracology, Istanbul, 8th-12th November, 2010. Istanbul 2013.

A. Portalsky. Colonisation of Miletus in the Propontis and Pontus – the view from Sardis. - G. Tsetskhladze, A. Avram and J. Hargrave (Eds.), The Greeks and Romans in the Black Sea and the Importance of the Pontic Region for the Graeco-Roman World (7th century BC-5th century AD): 20 Years On (1997-2017). Proceedings of the Sixth International Congress on Black Sea Antiquities (Constanța – 18-22 September 2017), Archaeopress Publishing Ltd, Oxford 2021, 42-47. ISBN 978-1-78969-758-2

А. Порталски, Палеобалкано-западноанатолийската общност - необходимият термин. – В. Лозанова, А. Порталски (ред.), Thracia XXIII. Thraco-Anatolica. Сборник в чест на 65-годишнината на проф. Калин Порожанов, д-р, д.н. БАН – ИБЦТ, София 2018, 101-116. ISSN: 0204-9872

K. Porozhanov, A. Portalsky. Presumed Rock Sanctuary on the Territory of the Ancient Settlement of Kotyora. – D. Spasova, A. Genov (eds.), Megalithic Monuments and Cult Practices. Proceedings of the Third International Symposium (Blagoevgrad, 8-9 September 2020). Neofit Rilski Univ. Press, Blagoevgrad 2020, 37-45. ISBN 978-954-00-0247-7

A. Portalsky, The Sumela Monastery Near Trabzon, an Important Pre-Christian Cult Site. - G. Tsetskhladze, J. Hargrave, M. Manoledakis (eds.), The Black Sea: Hub of Peoples and Cultures (8th Century BC–5th/6th Century AD). PROCEEDINGS OF THE SEVENTH INTERNATIONAL CONGRESS ON BLACK SEA ANTIQUITIES (THESSALONIKI, 26–30 SEPTEMBER 2022. Archaeopress Publishing Ltd 2025, 74-82. ISBN 978-1-80327-933-6

Студии, публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация:

Alexandar Portalsky, Mariya Bagasheva, The Monastery near Kiyıköy in European Turkey. - Studia Ceranea 13, 2023, p. 653–680. <https://doi.org/10.18778/2084-140X.13.41>

Студии, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томове:

А. Порталски, Природни условия, демография и социална структура в Западна Мала Азия и Източните Балкани през първото хил. пр.Хр. – ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ. Сборник в памет на проф. Димитър Попов. УИ „Св. Климент Охридски“, София 2016, 322-341. ISBN 978-954-07-4158-1

2. А. Порталски. От „хероона“ край Лефканди до „драконовите къщи“ – архитектурни следи от прехода от къснобронзова към ранножелязна епоха на остров Евбея. – Хр. Попов, Ю. Цветкова (съст.), KRATISTOS. Сборник в чест на проф. Петър Делев, Софийски университет „Св. Климент Охридски“,

Исторически факултет; Национален археологически институт с музей – БАН, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, София 2017, 228-251. ISBN 978-954-07-4309-7

A. Portalsky, Chronology of the Lydian dynasties. – E. Laflı and G. Labarre (eds.) Studies on the history and archaeology of Lydia from the Early Lydian period to Late Antiquity. Collection Institut des Sciences et Techniques de l'Antiquité, Presses universitaires de Franche-Comté, 2023, 57-76